

Fundusze
Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

WYŻSZA SZKOŁA
FINANSÓW I ZARZĄDZANIA W WARSZAWIE

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

DZIECKO JAKO ŚWIADEK I POSZKODOWANY

PREZENTACJĘ OPRACOWAŁA ALEKSANDRA ANDRUSZCZAK-ZIN

NINIEJSZA PREZENTACJA ANI ŻADEN JEJ FRAGMENT NIE MOŻE BYĆ REPRODUKOWANY, PRZETWARZANY I ROZPOWSZECHNIANY W JAKIKOLWIEK SPOSÓB ZA POMOCĄ URZĄDZEŃ ELEKTRONICZNYCH, MECHANICZNYCH, KOPIUJĄCYCH, NAGRYWAJĄCYCH I INNYCH ORAZ NIE MOŻE BYĆ PRZECHOWYWANY W ŻADNYM SYSTEMIE INFORMATYCZNYM BEZ UPRZEDNIEJ PISEMNEJ ZGODY AUTORA.

WSZYSTKIE INFORMACJE ZAWARTE W PREZENTACJI MAJĄ WYŁĄCZNIE CHARAKTER INFORMACYJNY I EDUKACYJNY. OPIERAJĄ SIĘ ONE NA BADANIACH NAUKOWYCH I OSOBISTYCH DOŚWIADCZENIACH AUTORA.

Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania
w Warszawie

MAŁOLETNI ŚWIADEK i POKRZYWDZONY (<18 r.ż.)

- PROCES KARNY (znęcanie się; pobicie; zabójstwo)
- PROCES CYWILNY - WYŚŁUCHANIE DZIECKA LUB BADANIA w Opiniodawczym Zespole Sądowych Specjalistów (rozwód, władza rodzicielska, kontakty, sprawa opiekuńcza, sprawa o demoralizację) - źródło wiedzy dla prokuratora i sędziego w procesie karnym

PODSTAWY PRAWNE

- 🔗 Kodeks postępowania karnego
- 🔗 Kodeks rodzinny i opiekuńczy
- 🔗 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 2013 r. w sprawie sposobu przygotowania przesłuchania przeprowadzonego w trybie określonym w art. 185a-185c Kodeksu postępowania karnego
- 🔗 Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2010 r. (I KZP 10/10)
- 🔗 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 stycznia 2014 r. (SK 5/12)

DWIE PERSPEKTYWY I WSPÓLNY CEL

(kierowanie się wyłącznie dobrem dziecka)

PRAWNA - czynność procesowa mająca określony cel (uzyskanie przydatnego materiału dowodowego)

PSYCHOLOGICZNA - nietypowa sytuacja interakcji i komunikacji interpersonalnej mająca określony cel i ukierunkowana na określone treści (niwelowanie wtórnej wiktymizacji)

SYTUACJA SKŁADANIA ZEZNAŃ A CZYNNIKI ZAKŁÓCAJĄCE

- 🔗 SKŁADANIE ZEZNAŃ PRZEZ DZIECKO ZACZYNA SIĘ OD PRZYWITANIA („Się kłamię, się siedzi!” vs. procedura „Mów prawdę”.)
- 🔗 ZWRACANIE SIĘ DO DZIECKA („Niech świadek powie jak to było...”)
- 🔗 WYGLĄD MIEJSCA (przyjazny pokój przesłuchań dziecka; wcześniejsze sprawdzenie aparatury nagrywającej; zaplanowanie procesu i przygotowanie wszystkich uczestników poprzez doskonałe zapoznanie się z materiałem sprawy)

- ❧ BEZWZGLĘDNE PRZESTRZEGANIE PROCEDUR WYNIKAJĄCYCH Z ODPOWIEDNICH PRZEPISÓW PRAWA (narażanie dziecka na kolejne przesłuchanie; na utratę wiarygodności materiału; np. brak obrońcy oskarżonego w trakcie pierwszego przesłuchania; niewłaściwa reprezentacja dziecka w toku postępowania karnego)
- ❧ BIEGŁY PSYCHOLOG (doświadczenie, wiedza, szkolenia - nie “pierwszy dostępny” biegły z listy; zachowanie procedur przez biegłego i sporządzenie opinii zgodnie ze standardami opiniowania)
- ❧ PRZYGOTOWANY **SĘDZIA/PROKURATOR/OBRONCA/PEŁNOMOCNIK** do pracy z dzieckiem (znajomość podstaw prowadzenia przesłuchania dziecka)

- 🔗 CZAS - dostosowany do wieku dziecka oraz pory optymalnej aktywności życiowej i percepcyjnej dziecka uwzględniając czas potrzebny do nawiązania kontaktu z dzieckiem, przerwy, ilości pytań. Dziecko nie może oczekiwać na przesłuchanie np. godzinę!
- 🔗 OSOBY OBECNE PRZY SKŁADANIU ZEZNAŃ („Czy przez te drzwi coś słychać?”; „Czy ona/on tu jest?”)
- 🔗 RODZAJ SPRAWY (konflikt lojalności dziecka, strach, przywiązanie do sprawcy)

- PRZYGOTOWANIE DZIECKA PRZEZ BIEGŁEGO PSYCHOLOGA DO CZYNNOŚCI PROCESOWEJ - ocena poziomu rozwoju psychicznego i stanu psychofizycznego dziecka, w tym poziomu intelektu w kontekście wiarygodności zeznań; ocena stanu emocjonalnego (objawy traumy, PTSD jako czynnik zakłócający lub wykluczający składanie zeznań), ocena stanu fizycznego (np. gorączka, zmęczenie po długiej podróży)
- PRZED przesłuchaniem dziecka biegły **informuje** sędziego o uzyskanych informacjach i wnioskach pozyskanych z etapu przygotowania dziecka
- WSPÓLNE** ustalenie zakresu i rodzaju i **KOLEJNOŚCI** zadawania pytań

POZIOM ROZWOJU PSYCHOFIZYCZNEGO DZIECKA odnosi się do 4 sfer:

- wzrostu liczby zachowań i interakcji między nimi,
- zmiany struktury osobowości,
- zmiany w strukturach poznawczych, motywacyjnych, pamięciowych,
- zmiany w relacjach osoba - otoczenie

następujących wraz ze wzrostem dziecka i zmieniających się pod wpływem różnego rodzaju czynników związanych ze specyficznymi cechami dziecka jak i jego otoczenia.

FAZY ROZWOJOWE DZIECKA

0-1 r. ż. OKRES NIEMOWLĘCY (stadium sensoryczno-motoryczne myślenia)

Nie jest możliwe zebranie materiału werbalnego i niewerbalnego przydatnego dla postępowania.

2-3 r. ż. WCZESNE DZIECIŃSTWO (stadium sensoryczno-motoryczne myślenia / myślenie przedoperacyjne)

- 🔗 nauka autonomii w podstawowych obszarach i kształtowanie się poczucia odrębności
- 🔗 nauka mowy, budowanie pojęć
- 🔗 krótkie, dwuwyrazowe zdania
- 🔗 diagnoza psychologiczna przebiega wyłącznie poprzez zabawę
- 🔗 w dziecku wzbudzają lęk obce osoby (pomyłki diagnostyczne)
- 🔗 od około 3 r.ż. dzieci potrafią się wspólnie bawić z innymi

W tym wieku, w zależności od poziomu rozwoju dziecka związanego z jego indywidualnymi cechami jest możliwe przeprowadzenie badania diagnostycznego.

4-6 r.ż. ŚREDNIE DZIECIŃSTWO (myślenie przedoperacyjne)

- ↳ bardzo dynamiczne zmiany rozwojowe w zakresie motoryki i funkcji poznawczych
- ↳ krótkotrwała koncentracja, męczliwość, przerzutność uwagi
- ↳ dziecko zaczyna dostrzegać, iż sądy dotyczące tego samego mogą być różne
- ↳ pierwsze szeregowanie wydarzeń
- ↳ orientacja w przestrzeni jest w odniesieniu do znanych doświadczeń
- ↳ pierwsze zdolności do wskazania związku przyczyna - skutek
- ↳ operowanie pojęciami większe - mniejsze
- ↳ zdolność grupowania na zasadzie podobieństwa lub wyodrębniania kilku cech wspólnych
- ↳ rozumienie zasady stałości cech
- ↳ umiejętność rozpoznawania i nazywania emocji
- ↳ pierwsza kontrola gniewu, lęku
- ↳ faza altruizmu dziecięcego (naiwności)

7-12 r.ż. PÓŹNE DZIECIŃSTWO (myślenie konkretne)

- 🔗 doskonalenie strategii pamięciowych z uwagi na intensywny proces nauki szkolnej
- 🔗 umiejętność oceny wydarzeń w kategoriach moralnych (faza nakazów i zakazów zewnętrznych)
- 🔗 dziecko potrafi przyjąć perspektywę innej osoby i dostrzec jej intencje
- 🔗 kształtowanie się obrazu siebie

13-18 r.ż. WCZESNA ADOLESCENCJA (stadium formalne)

- 🔗 gwałtowny rozwój emocjonalny
- 🔗 częste przeżywanie wstydu (może być czynnikiem zakłócającym zbieranie wywiadu)

NAJCZĘSTSZE PYTANIA A KŁOPOT DLA DZIECKA Z UWAGI NA JEGO POZIOM ROZWOJU

- pytania o liczby (“Ile razy to się zdarzyło?”; “Ile było osób?”) wymaga od dziecka umiejętności liczenia i rozumienia abstrakcyjnego pojęcia liczby a nie mechanicznego wyrecytowania “1,2,3...10”; młodsze dzieci określą jedynie “mało” vs. “dużo”
- pytania o czas (“W jakim miesiącu to się wydarzyło?”, “Ile miesięcy minęło od tego czasu?”) - pojęcia zupełnie niedostępne dzieciom do ok. 7 r.ż.; nawet jeśli młodsze dziecko potrafi wyrecytować dni tygodnia czy miesiąca nie oznacza to, iż faktycznie potrafi powiązać dane wydarzenie z konkretnym czasem i wskazać go precyzyjnie; możliwe są jednak pytania typu “Było ciemno czy jasno?”, “Na dworze jaki kolor miały drzewa?”, “Kiedy to się stało? Po śniadaniu, obiedzie, kolacji?”, “Jak miała na imię pani w przedszkolu, gdy to się stało?”

- 📖 opis sprawcy - pytania o wiek są bardzo dla dzieci mylące, można użyć: “Czy ona jest wystarczająco dorosła by prowadzić auto?”; dziecko w wieku przedszkolnym może zapamiętać 1-2 cechy charakterystyczne dla dziecka (kolor włosów, brodę, ubiór), ale cechy te niekoniecznie będą charakterystyczne z punktu widzenia dorosłego; dziecko nie wie też, że sprawca mógł zamaskować swój wygląd
- 📖 pytania o intencje innych ludzi - dzieci poniżej ok. 8 r.ż. nie są w stanie przyjąć perspektywy innej osoby i domyślać się jej intencji

KŁAMSTWO, FANTAZJA, “FAŁSZYWE WSPOMNIENIA”

- okres rozwojowy magicznego myślenia (3 - 4 r.ż.) a fantazjowanie i dziecięca konfabulacja (rozwój struktur mózgowych odpowiedzialnych za pamięć - hipokamp)
- rozwój myślenia przyczynowo-skutkowego (“Zawiał wiatr, bo trzasnęły drzwi”) - błędna interpretacja dziecka ciągu przyczynowo-skutkowego a nie istnienie samego faktu
- dziecko zazwyczaj nie będzie korygować w rozmowie błędnej interpretacji badającego z uwagi na autorytet jaki może budzić dorośli
- podatność na sugestię, indoktrynacja a “fałszywe wspomnienia” (konfabulacje)
- wpływ doświadczenia traumy na zapamiętywanie wydarzeń

Ludzie w każdym wieku kłamią, z bardzo różnych powodów. Nie ma badań naukowych wskazujących jakoby dzieci kłamały częściej lub miały naturalną rozwojową skłonność do częstszego niż inne grupy wiekowe kłamania.

Procedura “kłamstwo-prawda” - rozumienie jej przez dziecko niekoniecznie będzie gwarancją tego, iż dziecko nie skłamie. Raczej odbieramy od dziecka obietnicę mówienia prawdy po sprawdzeniu czy odróżnia prawdę od kłamstwa i przypominamy w trakcie badania o tej zasadzie.

Dziecko może “kłamać”, gdy wywiad jest przeprowadzany w taki sposób, że przeprowadzający go sugeruje dziecku jakie odpowiedzi są satysfakcjonujące a jakie nie (aprobata) dla badającego.

🔗 RODZAJE PYTAŃ, STRUKTURA WYWIADU i WSKAZÓWKI DLA
PSYCHOLOGÓW PROWADZĄCYCH WYWIAD ZE
SKRZYWDZONYM DZIECKIEM (protokół prof. Thomasa D.
Lyona; wskazówki Sattlera vs. czerpanie z doświadczenia i
rutyna)

PRZEBIEG PRZESŁUCHANIA MAŁOLETNIEGO

FAZA I wstęp

1. Przedstawienie się i wyjaśnienie dziecku dlaczego tutaj jest, co robi sędzia. Wskazanie, iż rozmowa będzie nagrywana.
2. Informacja o prawie do odmowy zeznań, gdyby miały one dotyczyć osób bliskich (dostosowana do wieku dziecka).
3. Procedura “Nie wiem.” (“Czy ja mam kota?”, “Czy ty masz kota?”)
4. Procedura “Nie rozumiem”.
5. Procedura “Pomyliłeś się”.
6. Procedura “Nie wiem co ci się przydarzyło i dlatego zadaje ci pytania.”
7. Procedura “Mów prawdę”. (dostosowana do wieku dziecka)

FAZA II ćwiczenie narracji

1. swobodne wypowiedzi (“Opowiedz mi co lubisz najbardziej robić”.)

W zależności od odpowiedzi dziecka należy je umiejętnie poprosić o rozwinięcie.

2. segmentacja czasu (“Opowiedz mi ze szczegółami co robiłeś wczoraj, odkąd się obudziłeś, do pójścia spać”)

FAZA III ZEBRANIE MATERIAŁU DOWODOWEGO

1. Przejście do rozmowy o przedmiocie sprawy (spontaniczne wypowiedzi dziecka i rozmowa kierowana)

“Czy ktoś cię uderzył?”; “Czy ktoś dotknął twojej pupy?” (pytania oparte o dostępny materiał dowodowy)

“NIE”

“Twoja mama powiedziała mi, że widziała twój rysunek, na którym narysowałeś... i ja chcę się dowiedzieć co się stało, co ci się przydarzyło”

“NIC” -----> FAZA IV

“Wujek dotykał mnie po pupie i siusiaku.” -----> rozwinięcie FAZY III

- 🔗 STOSOWANIE PROSTEGO JĘZYKA, PROSTYCH KONSTRUKCJI ZDAŃ, STRONY CZYNNEJ A NIE BIERNEJ, BRAK PODWÓJNYCH ZAPRZECZEŃ CZY WARUNKOWANIA, PORÓWNAŃ W PYTANIU, UŻYWAJ IMION LUB RÓL A NIE ZAIMKÓW
- 🔗 UNIKAJ PYTAŃ KOŃCZĄCYCH SIĘ NAWYKOWYM “PRAWDA” (“Skrzywdził cię, prawda?”)
- 🔗 OGRANICZ PYTANIA ZAMKNIĘTE TAK/NIE DO MINIMUM, STOSUJ ROZWINIĘCIE “Opowiedz mi o tym coś więcej” i przechodzenie od swobodnego opowiedzenia o zdarzeniu do pytań uszczegóławiających
- 🔗 USTAL NA POCZĄTKU DEFINICJE POJĘĆ Z DZIECKIEM

PRZERWA-----> analiza zebranego materiału i zadanie pytań dodatkowych dotyczących:

- 🔗 szczegółów krzywdzenia
- 🔗 reakcji i odczuć dziecka
- 🔗 informacji o ujawnieniu krzywdzenia
- 🔗 ewentualnej presji wywieranej na dziecko

PRZERWA -----> weryfikacja zebranego materiału i zadanie już tylko niezbędnych pytań

FAZA IV zakończenie

- 🔗 docenienie dziecka
- 🔗 podziękowanie za rozmowę
- 🔗 pytanie “czy chcesz coś mi jeszcze powiedzieć?”
- 🔗 “czy masz do mnie jakieś pytania?”
- 🔗 rozmowa na neutralne tematy w celu wyciszenia dziecka i obniżenia napięcia

MOLESTOWANIE SEKSUALNE

Charakterystyczne występujące elementy:

🔗 **TAJEMNICA** zapewnia **MILCZENIE** dziecka

- 🔗 **MILCZENIE** uzyskuje się **GROŹBĄ**, **PRZYMUSEM** lub **SZANTAŻEM** (ogólną “Stanie się coś złego jeśli...” lub konkretną “Pójdiesz do domu dziecka albo poprawczaka”, “Zabije cię”) i/lub
- 🔗 **PRZEKUPSTWEM**, **OBIETNICĄ**, **PODSTĘPEM** (nagrody: słodycze, pieniądze, zabawki; uwaga, której dziecko nie dostaje od innych dorosłych; specjalne względy w grupie rodzinnej lub innej; używanie form zabaw, które dziecko podpuszczają do czynności seksualnej; pokazywanie dziecku pornografi w celu znormalizowania sytuacji; rytuały seksualne lub “lekcje wychowania seksualnego”; upijanie lub narkotyzowanie dziecka

- ❧ ZACIEŚNIANIE ZWIĄZKU EMOCJONALNEGO poprzez straszenie dziecka, że sprawcy coś się stanie jak dziecko ujawni ich tajemnicę
- ❧ DZIECKO NIE UFA, iż ktoś je wysłucha lub jest zdolny do zmiany jego sytuacji, co ma odzwierciedlenie w specyficznych sformułowaniach używanych wobec biegłego
- ❧ DZIECKO wobec badającego może ujawniać zachowania charakterystyczne dla wykorzystywania seksualnego w sytuacji badania z uwagi na to, iż dziecko informuje się o poufności badania, często badający jest sam na sam z dzieckiem, rozmowa dotyczy sfery seksualnej, co u dziecka może wywołać konotacje związane z aktem wykorzystania; dziecko może też zacząć odtwarzać czynności seksualne lub się masturbować przy badającym

Ocenie podlegają:

- 🔗 zachowanie dziecka podczas przesłuchania/badania (**niewerbalne** i werbalne wskaźniki napięcia emocjonalnego, wstydu, odrazy)
- 🔗 reakcje dziecka na prezentowane treści (**niewerbalne** i werbalne; prezentowanie cech oporu wynikającego z napięcia emocjonalnego związanego ze zdarzeniem a nie z samą sytuacją badania)
- 🔗 poziom poczucia winy u dziecka (“Czyja to wina kiedy dzieci i dorośli dotykają się w intymne części ciała?”)
- 🔗 rodzaj wypowiedzi spontanicznych dziecka jak i tych w odpowiedzi na pytania (wykluczenie nastawienia dziecka; zaindukowania mu treści przez inną osobę np. w przebiegu procesu rozwodowego)

- okoliczności sprawy
- spójność całego dostępnego materiału z zeznaniami dziecka
- wewnętrzną spójność uzyskanych informacji z przesłuchania/badania (sekwencja zaprzeczanie - minimalizacja - ujawnienie - odwołanie)
- ewentualna motywacja dziecka do ujawnienia lub zaprzeczenia wykorzystywaniu
- ogólny i szczegółowy zasób wiedzy dziecka dotyczący seksualności oraz adekwatność posiadanych informacji do wieku i ich źródło (np. przytapanie rodziców a uczestniczenie jako obserwator w akcie seksualnym; edukacja seksualna a dostęp do materiałów pornograficznych)

Uwaga na:

- molestowanie seksualne dzieci nie musi wiązać się bezpośrednio z brutalnością wobec dziecka i mogą być **niewidoczne ślady fizyczne**; ponadto wykorzystywanie może nie obejmować pełnej penetracji pochwy lub odbytu
- sprawcami molestowania mogą być **zarówno dzieci jak i dorośli, kobiety jak i mężczyźni**; nie istnieje jeden uniwersalny profil sprawcy przestępstw seksualnych na dzieciach
- małe dzieci, nie mające jeszcze świadomości, iż doświadczyły czegoś wstydliwego mogą “wygadać” w trakcie rozmowy z biegłym cały przebieg aktu seksualnego i nie ujawniać napięcia emocjonalnego, szczególnie, gdy doświadczenie nie wiązało się z bólem
- maskowata twarz i beznamiętne opowiadanie o akcie seksualnym (bardzo silny psychologiczny mechanizm obronny mający chronić dziecko przed doznaniem bardzo silnych emocji jak gniew, odraza) nie świadczą wprost o braku przeżywania napięcia emocjonalnego przez dziecko
- zachowania regresywne lub nieadekwatne do treści (np. dziecko uśmiecha się opowiadając o akcie seksualnym) mogą być diagnostyczne

- 📖 silne zaprzeczanie dziecka mimo, gdy np. prokurator dysponuje materiałem dowodowym w postaci nagrania i dziecko jest o tym poinformowane, iż nie musi utrzymywać nadal tajemnicy; zaprzeczanie ofiary i utrzymywanie kontaktów ze sprawcą mimo jego skazania (bardzo silny mechanizm obronny zaprzeczania i idealizacji sprawcy)
- 📖 dziecko twierdzi, iż nie pamięta wydarzeń, a jako dorosła osoba np. pod wpływem psychoterapii lub bodźca wyzwalającego przypomina sobie molestowanie (bardzo silny mechanizm obronny wyparcia)

OPINIA PSYCHOLOGICZNA

Rola biegłego psychologa podczas przesłuchania:

- 🔗 **wsparcie emocjonalne** dla dziecka (obligatoryjna obecność gdy dziecko ma mniej niż 15 lat - tryb art. 185 par. 1 kpk)
- 🔗 **wsparcie merytoryczne** dla sędziego
- 🔗 **sporządzenie opinii sądowno-psychologicznej** po uprzednim przeprowadzeniu uzupełniającego do przesłuchania badania psychologicznego dziecka
- 🔗 używanie **sprawdzonych naukowo metod** diagnostycznych i prowadzenie pełnego wywiadu klinicznego oraz przeprowadzanie badania i sporządzanie opinii **zgodnie ze standardami** opiniowania, **w obrębie kompetencji** biegłego psychologa, **odpowiadając na tezę** i wskazując na **przyczyny ewentualnych wątpliwości**

PRZEDMIOT OPINII

- 🔗 FUNKCJE PAMIĘCIOWE - ZDOLNOŚĆ ZAPAMIĘTYWANIA, PRZECHOWYWANIA I ODTWARZANIA (wiedza i doświadczenie o specyfice tych procesów w przebiegu **traumy**) - PSYCHOLOGICZNA WIARYGODNOŚĆ
- 🔗 ocena podatności na SUGESTIE w ogóle i w konkretnej sytuacji; podatności na wpływ (czy treści mogą być zaindukowane przez inną osobę celowo lub przypadkowo)
- 🔗 diagnoza psychologiczna dziecka (poziom rozwoju dziecka, w tym rozwoju intelektualnego, funkcji poznawczych, zdolności logicznego myślenia, koncentracji uwagi, rozumienia sytuacji i norm społecznych)
- 🔗 tendencja do fantazjowania i konfabulacji
- 🔗 psychologiczne mechanizmy obronne
- 🔗 objawy PTSD
- 🔗 kontekst społeczny sytuacji dziecka

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Projekt jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

WYŻSZA SZKOŁA
FINANSÓW I ZARZĄDZANIA W WARSZAWIE

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Aleksandra Andruszczak-Zin, psycholog, psychoterapeutka, ukończyła studia wyróżnioną pracą magisterską, będącą wynikiem prowadzonych przez 2 lata badań naukowych w ramach grantu naukowego dotyczącego specyficznych zachowań związanych z budową mózgu u sprawców poważnych i gwałtownych przestępstw (zabójstwo, zgwałcenie) ze wskazaniem ograniczeń możliwości ich resocjalizacji. Od 12 lat nieustannie szkoli się w obrębie psychologii rozwojowej człowieka, psychologii sądowej, psychoterapii dziecka, osoby dorosłej i rodziny. Pracowała na szpitalnym i więziennym oddziale psychiatrii sądowej opracowując materiał do opinii sądowych (sprawy karne) oraz w opiniodawczym zespole sądowych specjalistów (sprawy opiekuńcze, rozwodowe, związane z władzą rodzicielską i kontaktami oraz demoralizacją nieletnich). Była dyrektorem utworzonego przez nią zespołu pomocy psychologicznej w Fundacji ITAKA - Centrum Poszukiwań Ludzi Zaginionych, którego głównym zadaniem było wspieranie rodzin osób zaginionych (dorosłych i dzieci) a także towarzyszenie rodzinie w identyfikacji zwłok NN. Brała udział w pracach międzyresortowego zespołu do walki z handlem ludźmi w MSWiA. M.in. z jej inicjatywy Komendant Główny Policji zmienił zapisy zarządzenia dotyczącego poszukiwania zaginionych i identyfikacji, wprowadzając do niego pojęcie porwania rodzicielskiego. Jest autorką koncepcji linii wsparcia dla osób z żałobie w Fundacji Nagle Sami. Od 2013 r. związana jest z administracją rządową w obszarze systemu ochrony zdrowia psychicznego i leczenia uzależnień.

Obecnie prowadzi prywatną praktykę psychoterapeutyczną, pracuje w poradniach udzielających pomocy dzieciom i młodzieży oraz rodzinie a także szkoli osoby związane z organami ścigania jak i wymiarem sprawiedliwości oraz kandydatów na opiekunów do żłobków.

Jest autorką artykułów dotyczących m.in. specyfiki zaginięć dzieci i dorosłych, porwań rodzicielskich, związku zaginięć z handlem ludźmi i psychoterapii osób dorosłych i dzieci.

Kontakt:

email: aleksandra.andruszczak@gmail.com

tel.: 698 610 444